

INAUTENTIKUS LÉTÜNK, AVAGY SZÁZ ÉV MAGÁNY?

SZABÓ CSILLA

Mint héj az almát, borít a magány,
körülkerített és szólt: „Ennyi vagy!”
Hordom az élet bőrét, burkomat,
s látom, mindenki páncélt hord magán.

A mindenségből furcsa kivonat:
millió véletlenből összegyűltem,
de a születéssel elkülönültem
s most magány vagyok s új magányra mag.

Gyümölcs vagyok, magamban, idegenben.
Ugy vénülök, mintha kis életemben
át kéne élnem az egész világot.

Nap, föld, eső voltam, most alma, várok:
Várom, hogy a halál kezébe vesz
s lehámozza rólam az életet.
Szabó Lőrinc: Magány

Örök visszatérő kérdés emberi természetünk változatlansága miatt, és nem csupán a modernitásban, hanem azt követően a posztmodernitásban is, hogy megismerhetjük-e önmagunkat, identitásunk meghatározása rajtunk múlik-e és vajon elveszithetjük-e felette az ellenőrzést? A posztmodern identitásprobléma Zygmunt Baumann szerint abban különbözik a modern identitásproblémától, hogy míg utóbbi esetében az identitás megkonstruálása és annak megőrzése a cél, minden ami tartós, biztos, stabilan önmaga, addig napjainkban minden végleges meghatározódástól elzárkózunk, választási lehetőségeinket nyitva tartjuk és folyamatosan „újrafeldolgozunk”, a lényeg, hogy gyorsan tudjunk megújulni, megváltozni, kicserélődni, újból konstruálódni. Ez természetesen kimerítő és alapok nélküli bizonytalan építkezést jelent. Az identitás kérdés nem vált problémává a történelem során, hanem problémaként született, ezért olyan feladat, mellyel foglalkoznunk kell.

Ijesztő a kérdés, hol és mikor tűnt el identitásunkhoz kötődően választásunk szabadsága? Továbbá hol jelenik meg ténylegesen a szabadságunk lehetséges szférája? Saját belső cselekvéseink révén őrizhetjük meg szabadságunk, melyet elidegenült világunkban ütköztetni kell a közösség inautentikus életével? Megőrizhető-e autentikus létünk, vagy a hégeli szabadságfelfogásból kiindulva az abszolút szellem önmegvalósulása megfosztja az egyént a döntés szabadságától, azaz nem vagyunk szabadok, ezáltal kizárólagosan és véglegesen inautentikus, önző, magányos létre vagyunk kárthatva? Fundamentális probléma posztmodern világunkban, a társadalmi rendszerben meglévő individualitás és közösségi lét dichotómiájának funkciózavara.

A közösségi lét, a közösség fogalma éppoly problematikus és rosszul cseng, mint az individualitás, hiszen mint hiány jelenséget éljük meg, amire végtelen nagy szükségünk van, de nem tudjuk megteremteni. Elsősorban olyan közösségekre kell ma már gondolnunk, ahol megjelenik az individuum személyes szabadsága. Teljes szabad emberként maga vá-

laszthatja meg társadalmi kapcsolatait és alakíthatja ki közösségi formáit. A feudális társadalom merev státuszcsoportjai alól felszabadult „én” önismerettel rendelkezve a lehetőség kapujában áll, hogy megteremthesse azt a közösséget, melyben megtalálja autentikus életének értelmét.

Természetesen a pusztán individualista közösségi megközelítés súlyos hiba lenne, a hagyományos közösségi értékeket semmiképp sem hagyhatjuk figyelmen kívül, melyek elvesztése pont az individuum szabadságának és öntudatának megfosztottságát eredményezik, különösen a tömegtársadalmak korában, ahol a fokozódó munkamegosztás lerombolta a teljes ember eszményét, korlátozott és enervált lényként az ember széttöredezett és ahol a társas magány evidenciává vált.

A modernitásban megjelenő egzisztencialista életfilozófusok számára az ember, mint önmaga megértése az egyik központi gondolat. Heidegger szerint azonban egyetlen kor sem tudott az emberről annyit, illetve kevesebbet sem, mint a modernitás kora és ez a posztmodern óta sem változott. Önmagunk megismeréséhez és a napjainkban oly divatos fogalomként használt önmegvalósításunkhoz meg kell tanulnunk őszintének lenni saját magunkhoz. A minden határt elsópró szabad lélek, mely önmagának akar megfelelni, öntörvényű és egyben őszinte, vonzó és kívánatos az emberi gondolkodás számára. Ennek megteremtése azonban mindig problematikus volt, különösen a modern ember számára, ahol mint célérték jelenik meg, de a megvalósításához szükséges eszközök nélkül. Hogyan legyünk őszinték önmagunkhoz, ha a világról alkotott képünk is álszent hazugság.

A világunk szürreális melyben élünk vagy a szürreális látásmód képessége segít, hogy elviseljük a valóság szigorát és visszatáljunk belső szabadságunkhoz? Mi segíthet a valóságunk megismerésében, önmagunk megismerésében, közösséghez tartozásunkban, nyitott világlátásunkban az élet teljességének megélésében?

Az élet teljességét Hauser Arnold definíciójának megfelelően értem, mely szerint az élet teljességével mindössze két helyen találkozhatunk az ember lét egész birodalmában, egyfelől a közönséges, hétköznapi gyakorlat kibogozhatatlan komplexumában, másfelől a művészet egyes homogén, közös nevezőre hozott formáiban. A művészet ellenáll mindenfajta dematerializáló elvonatkoztatásnak, töretlenül fenntartja kapcsolatát a gyakorlati élet osztatlan egészével. Az emberi teljesség kifejezésének hordozója, érzelmeinek közvetítője.¹ Legyünk tehát őszinték és nézzünk szembe valóságunkkal közösség hiányosak és individualisták lettünk, nem tudjuk létrehozni a tiszta kapcsolatokat, megteremteni az emberi viszonyok közötti intimitást, mély tartós barátságokat kötni, szerelmeket szőni. Végre felismerjük-e hogyan menekülhetünk a csapdából, vagy ahogy Gabriel García Márquez Száz év magány c. regényének hőseivel történt, elpusztulunk, mint ők száz év alatt, mert nekünk sem elég az idő, hogy rájöjjünk az igazi veszély a magányosság!? Napjaink tömegtársadalmában nem érezzük biztonságban magunkat, nem tudunk egyedül lenni önmagunkkal, nem tudunk magányosak lenni, ezért vagyunk ténylegesen magányosak és nehezedik ránk az egyedüllét súlya. Külső ingereket hajszolva fokozatosan veszítjük el belső fogékonyságunk az elmélyülésre.

A Befelé fordulás képessége, önmagunk megismerése nélkül elveszítjük nyitottságunkat a világ és a többi ember felé. Közösségi életünk illúzióvá, a létezővel való kötöttségünk

¹ HAUSER 1982

bizonytalanná válhat. Azt keressük, ami nincs, de ott kellene lennie életünkben. Létmódunk negatív torzulása mögött ontológiai probléma húzódik meg, jövőnk válik bizonytalanná azáltal, hogy a jelenvalót nem tudjuk egészében megragadni. A társadalmi rendszerelmélet egyik fő teoretikusa Talcott Parsons és követői szerint a közösség a társadalmi rendszer szerkezetének egyfajta megjelenése, mely személyek területi elhelyezkedésére és cselekvésére is vonatkozhat. Társadalmi rendszernek tekinthető minden olyan alakulat interakció rendszer, ahol a cselekvők meghatározott szituációban közös magatartás szabályok, normák, értékek által szabályozva lépnek egymással kapcsolatba² a közösségi lét ez által végtelen számú társadalmi struktúrával lefedhető. A közösségfogalom normatív jellege azonban a szociológia történetével áll kapcsolatban, megértése egyfajta mód, ahogy a közösségfogalomhoz különböző értékjelentések kapcsolhatók. Ezen értékjelentésekről a későbbiekben szeretnék beszélni. Fejtegetéseim a fentiekben leírt kérdések köré csoportosulnak, különös tekintettel Marquez Száz év magány című regényére.

Ha a társadalom működésében funkciózavarral találkozunk, az analógiát mutat az egészséges és beteg szervezet definíciójával. Nem jól működik a rendszer, meghibásodott, nem felel meg a társadalmi elvárásoknak, negatív implikációi vannak, belső működésében zavar támadt, orvosolni kell a problémát. A beteg társadalom problémájára megoldást jelenthet a múlt, az utópia, a gyermekkor, a természet, az álom a titokzatosság, a háttorzongató tudattalan és egyfajta irracionális felelőtlenség, mely menedéket adhat a csalódottságból kiindulva a vereség tudata előtt. Mindezeket számba véve, szembe kell néznünk azzal az érzelmi sivataggal melyet be kell járnia a modern embernek, hogy megtalálja orvosságát és meggyógyuljon. A probléma megoldása tehát nem az identitás létrehozása, hanem elsősorban annak megőrzése. Christopher Lasch szerint az identitás jelentősége személyekre és dolgokra is vonatkozik, mindketten elveszítették szilárdságukat, folytonosságukat és egyértelműségüket. A tartós tárgyakkal konstruált világot felváltották a kicserélhető, elavulásra ítéltetett termékek. Ebben a világban az identitást, mint jelmezt fel-le cserélhetjük, hogy a társadalmi elvárásoknak maradéktalanul megfeleljünk. Választási lehetőségeink nyitva állnak, nem kötődünk a múlt cselekedeteihez véglegesen és sosem adjuk meg ezáltal a lehetőséget arra, hogy legyőzzünk. A posztmodern ember életében az idő kulcsfontosságú és egyben nehezen definiálható, nincs felesleges elfecsérelni való szabadidő. Életjátékunk játékszabályában a stratégia lényege a rendelkezésünkre álló játékidő lerövidítése. Életjátékszabályainkat korlátozott és alacsony téttekkel játszunk, egyik napról a másikra élünk és ez által a mindennapokat kis veszélyhelyzetek sorozataként fogjuk fel minimális kockázattal. A jövőt nem kontrolláljuk, a múlthoz nem kötődünk az időt csak a jelenben éljük meg, mindkét végét levágva, kiszabadítva a történelemből, folytonos jelenként. Marquez Száz év magány c. regényében az idővezetés nem lineáris a regény modernitására is utal, hogy a szerző ugrál az időben a múlt és a jelen összekeveredik. Maga a regény a múlt felidézésével kezdődik, ez azonban gyorsan összefolyik a jelenbe és az olvasó már teljes időbeli egységként értelmezi a történetet. Az évek fontossága és az, hogy az egyes események pontosan meddig tartanak vagy mikor kezdődnek és végződnek elhanyagolhatók, mert az olvasó végig a jelenben érzi magát és a szerző általa megjelenített száz év hihetetlenül rövid intervallummá zsugorodik. A plasztikusság, a kicserélhetőség és pótolhatóság a regény szereplői kapcsán teljes mértékben átérezhető. Az egyes személyek a semmiből bukkannak fel, majd

² PARSONS 1960

észrevétlenül újra eltűnnek. Nem érződik a stabilitás, a biztonság mint érték, amire vigyázni kell, a dolgok tovatűnnek, illékonyak, könnyedek és minimális fájdalommal jár az elvesztésük. Csupán a regény végén tudatosul az olvasóban, hogy egy család száz évének hosszú és gyötrelmes fejlődéstörténetével találkozott. A regényben szereplő család sorsa a biztos pusztulás. Megszállottan kutatnak, keresik életük értelmét, de mivel bukásra vannak ítéltetve nem lehetnek sikeresek. Családon belüli életük tökéletes megtestesítője a társas magánynak, nem értik és ismerik önön természetüket, képtelenek egymásra figyelni, autentikus közösséget alkotni, bár hosszú évek állnak rendelkezésükre, mégsem értik mit rontanak el újra és újra. Miért ismétlődik meg sorsuk gyermekeiken keresztül, hiszen a lét teljességét akarják megélni és nem értik boldogtalanságuk okát, hogy miért magányosak.

„mert az olyan nemzetségnek, amely száz év magányra van ítéelve, nem adatik még egy esély ezen a világon.”³

A regény hősei félnek az egyedülléttől, a formális kapcsolatokat fontosabbnak tartják, mint szeretni magukat, önmagukban magányosnak élik meg a világot. Márai írja az Igaziban, hogy a magány elviselhetetlen érzését önmagunkkal való szembesülésünk oldja fel, ha megismerjük és elfogadjuk önmagunkat. Az emberek közelsége és a társas egyedüllét sokkal nehezebben kezelhető, mint maga az igazi egyedüllét, melyet sokáig büntetésnek érzünk, mint a gyermek, akit egyedül hagytak egy sötét szobában, aztán persze felnövünk, és egy szép napon megtudjuk, hogy a magány, az öntudatos egyedüllét, nem sérült, beteges elvonulás, valamiféle különtség, épp ellenkezőleg, az egyetlen emberhez méltó állapot.

A posztmodern személyiségben benne rejlik a skizofrénia, bonyolult feladat koherens életstílussá olvasztani szeletekre szabdalt énünket, ez részben magyarázatot adhat notórius nyugtalanságra, ingatagságra és határozatlanságra, melyek megjelennek, mint személyiség jegyek. A posztmodern világban a moralitást a posztmodern életstratégiák és nem a társadalmi folyamatok szabályozzák. Nincsenek tartós kapcsolatok, harcba szállnak az állandó hálózatok kiépítése ellen, melyek kölcsönös felelősségből és elkötelezettségből állnak. Fejlesztik és támogatják az egyén és a többiek közötti távolságtartást, ezt esztétikai és nem morális értékelések tárgyaként kezelik, a közösséghez tartozás ízlés dolga, semmi köze a felelősséghez. Szembe kerül az egyéni autonómia és az egymás iránti morális felelősség. Ezáltal az emberi kapcsolatok egész területe még a legintimebb is függetlenné válik, közömbös lesz a másik ember. Nem kell kiállnunk másokért, gondoskodni róluk, mert ez nem az egyén kompetenciája és nem lehet morális probléma a posztmodernben. Az emberekben már előre megjelenik negatív vízióként a csalódottság személyes kapcsolataikban, mert előre látják annak végét, ami a tökéletes megsemmisüléshez vezet, ezért nem érdemes küzdeni érte, eleve bukásra ítéltetett. A csalódottságot a közömbösség váltja fel. Csak egy dologgal lehet a közömbösséget félresöpörni, ha felkeltjük a kívánt személy vagy tárgy felé irányuló kíváncsiságot, vonzerőt. Egyetlen kérdés válik meghatározóvá: érdekes-e. A világ potenciálisan érdekes tárgyak halmazává válik, de maguk a tárgyak nem tudnak érdekesekké válni, ezért az érdeklődést követő alanyra kell koncentrálni, s eközben elmosódnak a világ körvonalai, melyben az érdeklődést követni kell. Ha nem felel meg számunkra az adott dolog, tárgy, személy, töretlen bizalommal megyünk tovább, otthagyjuk, lecseréljük,

³ MÁRQUEZ 1971, 373.

kidobjuk, tesszük mindezt abban a biztos reményben, hogy a következő helyen megtaláljuk, ami kielégíti kíváncsiságunk, szórakoztat minket és érdekesnek találjuk. Posztmodern világunk emberét olyan rendszer működteti, mely töredékekből rakja össze az emancipált ént kedve szerint, már nem a valóság kényszeríti rá magát kívülről belső világunkra, amikor is látható az ellenség, mely ellen még küzdhattünk. Az emancipációért nem kell küzdenünk inkább védekeznünk kell ellene, mert a világ asszimilálja az egyént, melyben mindenki független és a látszólagos szabadság könnyűsége hullik rá. Különös és furcsa krízis helyzetet okoz a magány ebben az állapotban, nincs az a bensőség, ahova fordulhatna az egyén, hogy önmagát megtalálja. Az emberi természet legmélyebb fájdalma rejlik a magányban, az elhagyatottság érzésében. A keresztfán szenvedő Krisztus szavai: Uram, uram miért hagytál el engem! Szintén arra utalnak, hogy a legelviselhetlenebb érzés a kirekesztettség, elhagyatottság, magány érzése, melyet a közönyös és közömbös életérzés követ. Pilinszky gondolataival élve: magányos az, aki lényegében elvesztette vagy megszüntette a világgal és saját, belső világával való kapcsolatát és a kapcsolatok örökös homoksivatagában él. A szomorúság érzését követő közömbösség veszélyes, pusztulást hoz. Ezért még a belső gondolataiba mélyedt imádkozó és látszólag egyedül lévő ember sem magányos csupán formailag, mert fenntartja kapcsolatát belső világával, megőrizve belső szabadságát és kapcsolatteremtő képességét az általános másikkal szemben. De a mai világ emberének komoly feladat a hallgatás csendjének képessége, amit átél az leginkább az igazi magány. Hamvas Béla írja naplójában:

„A sátáni (ördögi) kísérlet, hogy az egész életet önmagamban éljem le. Ebből adódik a zárkózottság, bezártság, saját életembe, a fősvénység, a pedantéria, a merevség-

Senkinek nem adok magamból időt – ebből adódik az időzavar – megtartani, magamnak megtartani, felhasználni (mire?) – hogy az enyém legyen – kiélni- egyedül enni saját életemből – egyedül ülök az asztalnál-

Persze, aki meg akarja tartani, elveszti –”⁴

Az emberi teljesség, személyiségünk fejlődése a tömegtársadalomban jelentéktelenné vált, kiüresedett, nem tulajdonítunk neki lényegi értéket. Tulajdonképpen függőségünk elsősorban fizikai szükségleteink kielégítésében, sem mint közösségi életünk megélésében rejlik. A modern ember kialakulásához kétség nélkül hozzátartozott, hogy a hagyományos értelemben vett közösség átalakuljon, melyben egyfajta liberális, emancipációs fejlődés következett be. Az emberi társulások alapjait nem a hagyomány és szokás, hanem a közmegegyezés eredményezte. Az individuumok szabadságát és öntudatát épp a hagyományos közösségek felbomlásából származtatták. Ezáltal a közösség elvesztése szükséges feltétel volt az öntudat egyenrangúsodásának. Azonban a modern világban közösségiség eszméje új értelmet nyert, a tömegtársadalom nem teremti meg a feltételeket a közösségek kialakulásához, ellenkezőleg egyedül hagyja az embert, magányossá teszi, kirekeszti valahonnan, ahová tartozni szeretne. Elhítheti vele, hogy megvalósíthatja önmagát, célokat tűz ki

⁴ Hamvas Napló 1950. VII. 3-4. éjszaka, Szentendre

elé, melyet elérve boldog harmonikus életet élhet, de ehhez paradox módon teljesen fel kell adnia önmagát, meg kell semmisülnie, mint egyéniség.

A közösségi lét több szempontból is létfontosságú az egyén életében, nem csupán eszköz, de cél is, a magány leküzdése, a társas szükségletek kielégülése, a másokon valós segítség igénye meghatározó a személyiség fejlődésében.⁵ A közösség alkotásában az egyének igazi szabadásukat kellene, hogy elnyerjék, azokkal az emberekkel, akik hasonlóan gondolkodnak, mint az önmagát ismerő személyiség.

A közösség szót használhatjuk lokális értelemben is. Közösséget alkotnak, akik egymás szomszédságában, közelében, földrajzi szempontból egy helyen élnek. A lakóhelyi közösség sok esetben közös nevezőként funkcionálhat. Roland L. Warren amerikai szociológus szerint, ha a közösség valóban létezik, akkor annak az azonos földrajzi elhelyezkedésen túl, fizikai és lelki biztonságot kell nyújtania. Az egyénnek otthon kell éreznie magát a közösségben ehhez öt funkciót határoz meg:

1. A szocializáció, melyen keresztül a közösség bizonyos értékeket ad tagjainak
2. A gazdasági boldogulás funkciója- a közösség megélhetést biztosít tagjainak
3. Társadalmi részvétel, társasági igény kielégítése
4. Társadalmi kontroll, a közösség értékeinek védelme
5. Kölcsönös támogatás, mely azon feladatok megoldásában segít, mely egyedül nehéz vagy lehetetlen

Warren szerint, ha e funkciók valamelyike nem működik nem beszélhetünk közösségről. Marquez Száz év magányában beszélhetünk ugyan lokális közösségről, mely a vadon mélyén megbúvó kicsiny falucska, Macondo, ám a közösségi lét többi funkciója minimálisan, vagy alig-alig van jelen.

A család tagjai eltérő módon szocializálódnak egymástól függetlenül, nem érznek és nem tartanak fenn különösebb társadalmi kapcsolatot, a vérségi kapcsolatokat rendszeresen áthágyják és a társadalmi kontroll sem működik. Az elhidegülés, elköltözés, boldogtalanság folyamatosan beárnyékolja párkapcsolataikat. Mi segíthet önmagunk megismerésében, önismeretünk fejlesztésében, hogyan vállalhatjuk fel a választás felelősségét személyes szabadságunkban? Kierkegaard *Vagy-vagy* című művében a választás döntő fontosságú a személyiség fejlődésében.

„Maga a választás döntő az egyéniség tartalma szempontjából, a választással a személyiség a kiválasztottba merül, s ha nem választ akkor el-sorvad. Számomra a választás pillanata nagyon komoly dolog,... veszélyes dolog késni, mivel a következő pillanatban talán már nem áll módomban választani, mert akkora már eltelt egy darab élet, amit újra kellene élni...A személyiség már akkor érdekelt a választásban, mielőtt választatnánk, s ha lemondunk a választásról, akkor maga a személyiség fog öntudatlanul választani vagy a benne lévő sötét hatalmak.”⁶

⁵ VERCSEG 1993

⁶ SUKI 1982, 196-198.

Az egzisztenciálfilozófiák egyik központi kérdése a választás. Heideggernél az egzisztencia maga a lét, melyhez a jelenvalólét viszonyulhat és mindig viszonyul is, tehát a jelenvalólét lényege egzisztenciájában rejlik. A jelenvalólét megkonstruálása egzisztenciakérdés, vagyis miközben éljük életünket, a létezőt faggatjuk léte felől, hogy megértsük saját magunkat. Az ember, mivel tudatában van saját létezésének, megtervezi választását és tudatosan megvalósítja, heideggeri kifejezéssel maga veti ki. Választásával azonban csak egyet választhat az előtte álló lehetőségek közül, a többit kénytelen elvetni. Ezért a megélt egzisztencia lehet inautentikus és autentikus (a jelenvaló lét lényegi megnyilvánulása).

Az autentikus lét Heidegger szerint önmaga felé fordulást jelent. Az embernek fel kell fedeznie belső valóját, lényegét, meg kell ezáltal ismernie önmagát, hogy a világban teljes életet élhessen. Egy dolgon nem képes túllépni, a halálon, a végső forma a halál előtt való lét, a halállal szemközt való lét. A halál az, ami után már nincs lehetőség az önmegvalósításra, szabadságunk a halálunkig terjed. Magányunkat a halálig kell leküzdenünk, mert utána nincs több lehetőség. Az ember először csupán létezik, majd önmagára talál, feltűnik a világban és azt követően definiálja önmagát.

Tudatosan alakítja énképét a döntés felelőssége ezért csak és kizárólag az övé, szabadon eldöntheti autentikus vagy inautentikus életet él, magányosan vagy közösségben. Szondi Lipót így határozza meg az emberi sorsot:

„Egyedül az embernek van története, élete és sorsa. Egyedül az ember képes nemcsak elődei múltjának követésére és így saját személyes létezésének tudatos meghatározására, hanem az én megválaszthatja és személyesen formálhatja elődei múltjának és saját tényleges életlehetőségeinek darabját saját személyes sorsaként...Az ember olyan lény, akinek a sorsa elődeitől ráhagyományozott lehetőségein és egyedi létezésének tényleges lehetőségein múlik, melyet az én személyesen választ és formál. E sorstan szerint a sors nem csupán az örökség kényszere, hanem az individuum választása is.”⁷

Marquez regényében nincs mód az elődök hibáitól megszabadulni, a szereplők folyamatosan ettől rettegnek, hogy az ősök bűnei követi őket. Önbeteljesítő jóslatuk egyetemes értékkel bír és mély jelentéstartalmat hordoz. A szülőföld elhagyása új otthon keresése, vérfertőzéstől, gyilkosságtól való félelem, megtalálhatók az emberiség fejlődéstörténetében. A Paradicsomból való kiűzetésen át, az ember eredendő bűnén keresztül, a szenvedés és harc árán való megtisztulásig.

Szondi sorsanalízisében a hitfunkció kiemelkedő szereppel bír, az ének képesnek kell lennie a szellemhez transzcendálnia és kapcsolatba kell lépnie a személyen felüli eszmével ezáltal aktiválni tudja hitfunkcióját. A hitfunkció sorsépítő. Csak a hitfunkcióval sikerül az ének a jövőtől való félelmétől megszabadulnia. A hitfunkció alkalmas az ember öröklött és ösztönsorsával való megbékélésre. Ez az emberré válás előfeltétele.⁸ A regény szereplői nem képesek szabadulni ősök bűnétől, örökös körforgásban élnek, újból és újból átélnek és elkövetik elődeik hibáját. A műben a magány feloldására egyetlen megoldás hiva-

⁷ SZONDI 1996, 7-8.

⁸ SZONDI 1996

tott a szerelem, melyben úgy szeretem a másikat mint önmagam és nem vagyok egyedül, mert megtalálom benne személyes szabadságom. Figyelek a másokra és közösséget alkotok vele.

„Aureliano és Amaranta Ursula felocsúdott, a lelkükbe pillantottak, kezüket a szívükre téve, egymás szemébe néztek, és megértették, hogy összeforrottságukban inkább választanák a halált, mint az elválást. Aureliano türelemmel viselte Amaranta elkeseredését, s a hétköznapi gondok, amelyek a nyakukba szakadtak, amikor Gaston utolsó pénzét is felélték, az összetartozásnak egy újfajta kötelékét teremtették meg közöttük, nem oly kápráztatót és mámorítót, mint a szenvedély, de arra mégis elegendőt, hogy éppúgy szeressek egymást és éppoly boldogok legyenek, mint a bujaság tébolyult idején.”⁹

A késői Heidegger szubjektivisztikus lételemzésétől, objektivisztikus szemléletre tért át. Míg korábban a létezőből közelítette meg a létet, késői periódusában a kettő viszonyát a létből fejt ki és a lét nem a létező lesz, különbözik mindentől, ami létezik, ugyanakkor annak fenntartója. Ezzel a lét elszakad a létezésről, azaz a valóságtól. Ezáltal a lét összefonódik a semmivel, de ez a semmi nem azonos a megsemmisüléssel, a meghalással. Ám boldogtalanságunkban, magányunkban nem éljük meg a létezés egészét, nem tudjuk egészében megragadni a létet és ezért a semmi felé fordulunk, ez azonban nem jelenti azt, hogy meg akarunk halni, még akkor sem, ha a semmi büvköre csábító.

A szépirodalomban Gabriel Garcia Marquez Száz év magány című regénye a mágikus realizmus egyik alapszövegének számít. A mágikus realizmus meghatározásakor figyelmet kell szentelnünk annak a ténynek, hogy a mágikus realista szövegek mennyire nem mágikusak. Ezen szövegek nem tulajdonítanak a művészetnek szakrális, mágikus funkciót, nem szólnak a művészet igazabb voltáról és nem hirdetnek egyfajta győzelmet a racionalizmus felett. E helyett, maguk a szövegformáló eljárások nevezhetők mágikusnak, a mágia a regényvilágon belül az elbeszélés megnevezésére szolgáló önreflexív metafora. A mágia tehát elkerülhetetlen retorikai szerkezetű létértelmezésként ragadható meg.¹⁰ A mágikus realizmus, mint irodalmi jelenség jellemzően a latin-amerikai próza kapcsán vált ismertté. Népszerűsége nem csak az irodalmárok, hanem az olvasók körében is töretlen. Ezen írásmód a jelenkori próza lényeges jelenségéhez visz közelebb, segít megérteni kortárs irodalmi gondolkodásunkat. Nem tekinthető jól körülhatárolható műnemnek vagy műfajnak. A mágikusság a szerző és az általa létrehozott mű, a szubjektum és objektum által közösen lefedett irodalmi világban létezik. Bényei Tamás szerint a mágikus realista regények a posztmodern regénypoétikában posztkoloniális beszédmódként értelmezhetők. Posztkoloniális kontextusban jól értelmezhető a latin-amerikai tudatnak az a képessége, hogy mindent befogadjon és magába olvasszon. Ennek természetes magyarázata a földrész lakóinak nagyfokú faji és kulturális keveredése. A hibriditás feltétlen értékknél jelenik meg a posztkoloniális gondolkodásmódban, mely egyben a különböző kultúrák intertextuális párbeszéde, ebben a hermeneutikai aktusban az európai és nem európai létértelmezések

⁹ MÁRQUEZ 1971, 364-365.

¹⁰ BÉNYEI 1997

együttesen jelennek meg. Az egyén és a közösség sorsa épp ezért több helyen is megragadható. A posztmodern és posztkoloniális kultúraelméletek összefüggésében megállapítható, hogy posztkoloniális pillanat határokat nyit meg a különböző szubjektivitások között. A mágikus realizmus intertextuális jegyekkel rendelkezik, megnyílnak a határok a különböző világok, lények, emberek, közösségek, kommunikációk, szövegek között. Ebben az értelemben a textualitás értelmi összefüggés, mely a kommunikatív cselekvésben bontakozik ki.

Az írásmódra továbbá jellemző a mellérendelő logika, mely különböző szintű történetelemeket ötvöz. A mágikus tevékenység utánzó, erőteljes, időnként túlzó mimetikus. Ez a realista mimézis egyfajta mássá tevés és mássá levést jelent, belevetjük magunkat az ábzárolt „másikba”.

A regény mágikus aktusa lehet a megértés, meggyőzés. A szubjektumok meghatározásának lényeges eleme a genealógia, mely sorsmutató. Eredetüket elmesélve jutunk el az elkerülhetetlen végzetig. A mágikus regényekben hangsúlyos szerepet kap a szöveg szent könyvként való értelmezése, mintegy szakrális jóslat, ez a szerep továbbá megjelenik a szerkezeti felépítésben, tematikában, retorikában, performatív vonásokban. A Száz év magány posztmodern megközelítésben A jelenések könyvéből idézett emberiség felé vetített prófécia is lehetne.

Mindezen túlmenően miért nevezhetjük a modern ember számára „érdekesnek” márquezi regényt? Felszínesen megválaszolva a kérdést hozzásegítheti az olvasót, hogy olyan világba meneküljön, mely kellemes és hasznos a számára. Amikor egy irodalmi mű sikeresnek nevezhető, akkor tökéletesen látja el funkcióját, ami az élvezetnyújtás és a hasznosság kettőssége. Am ezen megközelítésből kiemelkedve magasabb rendű élvezetet jelent az a felismerés, hogy az irodalom önálló értéként jelenik meg. Tudást és ismeretet nyújt az olvasó számára.

A regényíró pszichológiai ismeretének köszönhetően feltárja az emberi természet sajátosságait, melyek tisztán és őszintén köszönnek vissza. A regény a jellemek belső bemutatásával nagy szolgálatot tesz olvasójának. Igazi funkciója, hogy hű legyen önnön természetéhez és nem más.

„ A regényírónak sem áll módjában mágikus módon lerövidíteni azt az utat, amely a társadalomtudományok mai szintjével mért tudáshoz vezet, ahhoz az „igazsághoz”, amellyel az író „világát”, műveinek fiktív valóságát kell összevetni. Csak-hogy, véli Eastman, félreérti a feladatát az író – s különösképp a költő –, azt hiszi, hogy elsőrendű hivatása ismeretek fölfedezése és közvetítése. Igazi funkciója, hogy észrevetesse velünk, amit látunk, elképzeltesse, amit fogalmilag vagy gyakorlatilag már ismerünk... Olyasmire emlékeztet-e bennünket a művész, amit már érzékelünk, vagy azt látatja-e meg velünk, amit nem látunk, bár egész idő alatt ott van előttünk?”¹¹

¹¹ WELLEK 2002, 34.

BIBLIOGRÁFIA

BÉNYEI 1997

BÉNYEI Tamás: *Apokrif iratok. Mágikus realista regényekről*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997.

MARQUEZ 1971

MARQUEZ, Gabriel García: *Száz év magány*. Budapest, Magvető, 1971.

GYÖNGYÖSINÉ DR. KISS 1999

GYÖNGYÖSINÉ DR. KISS Enikő: *Sorsanalízis és az egzisztencia filozófiák*. Magyar Pszichológiai Szemle, 1999/2.

HAMVAS 1950-1951

HAMVAS Béla: *Napló*. 1950-1951. Szentendre

HAUSER 1982

HAUSER Arnold: *A művészet szociológiája*. Budapest, Gondolat, 1982.

HELLER 1970

HELLER Ágnes: *A mindennapi élet*. Budapest, Akadémiai, 1970.

HEIDEGGER 2002

HEIDEGGER, Martin: *Lét és idő*. Budapest, Osiris, 2002.

MÁRAI 2004

MÁRAI Sándor: *Az igazi*. Budapest, Helikon, 2004.

PARSONS 1960

PARSONS, Talcott.: *The Principle Structure of Community: A Sociological View*
In: *Structure and Process in Modern Societies*, 1960.

WARREN–WELLEK 2002

WARREN, René – WELLEK, Austin: *Az irodalom elmélete*. Budapest, Osiris, 2002.

SUKI 1982

SUKI Béla (vál.): *Sören Kierkegaard írásaiból*. Budapest, Gondolat, 1982.

SZONDI 1996

SZONDI Lipót: *Ember és sors*. Budapest, Kossuth, 1996.

VERCSEG 1993

VERCSEG Ilona: *Közösség-Eszme és Valóság*. Budapest, Parola füzetek, 1993.